

Μία ιδιόζουσα μορφή «άθεου ανθρωπισμού»

/ [Πεμπτουσία](#)

Image not found or type unknown

M. Χάϊντεγκερ (1889-1976)

Κυρίως μετά τον 18ο αιώνα η έννοια του ανθρωπισμού βιώθηκε ως επιδίωξη για την τελειοποίηση της ανθρώπινης φύσης και ως δυνατότητα προόδου, παρόλες τις επιφυλάξεις που διατύπωσε ο Ι. Καντ (1724-1804) ότι «εάν είχαμε το δικαίωμα να αποδώσουμε στον άνθρωπο μια έμφυτη και αμετάβλητα αγαθή, αν και περιορισμένη, βούληση, τότε θα μπορούσαμε να προλέγουμε με βεβαιότητα την πρόοδο του είδους του προς το καλύτερο».

Αργότερα, στον 20ο αι. και ύστερα από τους δύο φοβερούς παγκοσμίους πολέμους, ο Μ. Χάϊντεγκερ (1889-1976) ορίζει, χαρακτηριστικά, ότι ανθρωπισμός σημαίνει την μέριμνα ώστε ο άνθρωπος να είναι ανθρώπινος και όχι απάνθρωπος. Επισημαίνει μάλιστα ότι «κάθε Ανθρωπισμός η θεμελιώνεται σε μία μεταφυσική η στοιχειοθετεί ο ίδιος το θεμέλιο μιας μεταφυσικής. Κάθε καθορισμός της ουσίας του ανθρώπου, που προϋποθέτει ήδη την ερμηνεία του όντος, χωρίς να ρωτά για την αλήθεια του είναι, είτε το γνωρίζει είτε όχι, είναι μεταφυσικός».

Είναι πάντως πολύ ενδιαφέρουσα και συζητήσιμη η διατύπωση του Χάιντεγκερ ότι «Ο χριστιανός βλέπει την ανθρωπιά του ανθρώπου... Στα πλαίσια της ιστορίας της σωτηρίας ο άνθρωπος είναι άνθρωπος ως "παιδί του Θεού"...». Επιπλέον είναι εμφανής η διαφοροποίηση του φιλοσόφου αυτού από τον ανθρωπιστή της Νεωτερικότητας, που τονίζει ότι είναι δυνατόν να ζει κανείς με εμπιστοσύνη στις δικές του δυνάμεις χωρίς μεταφυσική ή θρησκευτική βεβαιότητα.

Έτσι διαμορφώνεται σταδιακά, από τον 19ο αι. μέχρι και σήμερα στον χώρο της Δύσης, μία ιδιόζουσα μορφή «άθεου ανθρωπισμού», όπως έχει αποκληθεί, σε αντίθεση προφανώς με έναν ανθρωπισμό θρησκευτικού περιεχομένου και προσανατολισμού.

Οι άμεσες συνέπειες μιας αυτονομημένης ατομικότητας παρουσιάζονται, κατά τον καλύτερο τρόπο, από τον Ρώσο φιλόσοφο Ν. Μπερντιάγιεφ (1874-1948) σ' ένα αξιοπρόσεκτο κείμενό του: «Η κατάφαση της ανθρώπινης ατομικότητας προϋποθέτει την συνείδηση του δεσμού που συνδέει τον άνθρωπο με μία ανώτερη θεϊκή αρχή. Και αφού το πρόσωπο δεν θέλει να αναγνωρίσει τίποτε έξω από αυτήν (ενν. την ατομικότητα), κονιορτοποιείται κατά κάποιον τρόπο και υποκύπτει στην ορμητικότητα των κατώτερων στοιχείων, των οποίων αυτό έχει γίνει βορά. Ο άνθρωπος, λοιπόν, παύει να αισθάνεται ότι ζει, εφόσον δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη του μη-εγώ του και αρνείται αυτό που είναι αναγκαίο για να παραμείνει μία ατομικότητα, την πραγματικότητα όχι μόνον των άλλων προσώπων αλλά και του θεϊκού όντος.

Πράγματι, η αυτοκατάφαση που δεν γνωρίζει όρια και δεν αποδέχεται τίποτε πάνω από την ίδια και η οποία υπήρξε εμπόδιο στον (ενν. γνήσιο) ανθρωπισμό, οδηγεί τον άνθρωπο στην καταστροφή, διότι αυτός, αρνούμενος όλες τις αρχές, παύει να έχει αυτογνωσία και είναι υποχρεωμένος να υποτάσσεται σε υπάνθρωπες και όχι υπεράνθρωπες αρχές. Σ' αυτό το αποτέλεσμα έχουν φθάσει, ύστερα από μία μακρά πορεία, ο ανθρωπισμός (ενν. της νεωτερικότητας) και η σύγχρονη ιστορία. Ένας ατομικισμός, που δεν γνωρίζει όρια και που δεν υποτάσσεται σε τίποτε, κλονίζει την ατομικότητα και προξενεί την καταστροφή». Έτσι ο ανθρωπισμός, δια του ατομικισμού, οδηγεί βαθμιαία στην αυτοκαταστροφή του ανθρώπου αλλά και στην καταστροφή του περιβάλλοντος χώρου.

Στον αντίποδα της αθεϊστικής θεωρητικής προσέγγισης ο θρησκευτικός ανθρωπισμός αποκηρύσσει την αυτονόμηση του ανθρώπου από τον Θεό -φυσικά εξαίροντας την αξία της προσωπικής ελευθερίας- και ασκεί κριτική στον άθεο ανθρωπισμό. Κυρίως θεμελιώθηκε και εκφράστηκε από τους βυζαντινούς Πατέρες της Εκκλησίας και μάλιστα διαχρονικά στον χώρο της ορθόδοξης χριστιανικής

παράδοσης.

Επίσης, επειδή η ατομική ηθική αναδείχθηκε ιδιαίτερα στο πλαίσιο του καθολικισμού και του προτεσταντισμού, έχει ενδιαφέρον η διαπίστωση ότι «ο δυτικός χριστιανισμός, εις την ουσίαν του, είναι ο πλέον ριζικός ουμανισμός, διότι ανεκήρυξε τον άνθρωπον αλάθητον». Όμως, το «αλάθητον» της ατομικής ηθικής παραπέμπει σε μία ανθρωποκεντρική αντίληψη, η οποία διαχωρίζει την ηθική συγκρότηση του ανθρώπου από την γνήσια θρησκευτικότητα του.

Παρατήρηση: Το παρόν άρθρο αποτελεί το δεύτερο τμήμα της εργασίας «Χαρακτηριστικά του θρησκευτικού ανθρωπισμού στον τουρκοκρατούμενο ελλαδικό χώρο (16ος - μέσα 18ου αι.)» της Δρ. Φιλολογίας Έλενας Χατζόγλου - Μπαλτά. Πρώτη δημοσίευση στο περιοδικό: «Νέος Ερμής ο Λόγιος», έτος 5ο, τεύχος 11ο, χειμώνας 2015, σσ. 213-224